

Sygn. akt IV CSK 812/15

POSTANOWIENIE

Dnia 6 października 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bogumiła Ustjanicz (przewodniczący)

SSN Barbara Myszka (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Pietrzykowski

w sprawie z wniosku H. J. i Z. J.

przy uczestnictwie Z. W. i K. W.

o zmianę prawomocnego postanowienia Sądu Rejonowego w L.

z dnia 12 czerwca 2008 r.,

zakończonych prawomocnym postanowieniem Sądu Okręgowego w R.

z dnia 16 września 2008 r.

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 6 października 2016 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy Z. J.

od postanowienia Sądu Okręgowego w R.

z dnia 9 października 2014 r.,

uchyła zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w R. do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w L. postanowieniem z dnia 12 czerwca 2008 r. oddalił wniosek H. i Z. małż. J. o ustanowienie na rzecz każdorazowych właścicieli nieruchomości położonej w S., składającej się z działek nr 591, 592 i 593, drogi koniecznej prowadzącej przez nieruchomość obejmującą działkę nr 594, stanowiącą własność uczestników postępowania Z. W. i K. W.. Apelacja wnioskodawców od tego postanowienia została oddalona postanowieniem Sądu Okręgowego w R. z dnia 16 września 2008 r.

W dniu 17 października 2012 r. H. i Z. małż. J., powołując się na przepisy art. 523 i 626 k.p.c. oraz art. 145 k.c., wnieśli o zmianę prawomocnego postanowienia oddalającego wniosek i ustanowienie na rzecz każdorazowych właścicieli nieruchomości składającej się z działek nr 591, 592 i 593 drogi koniecznej prowadzącej przez nieruchomość obejmującą działkę nr 594, stanowiącą własność uczestników Z. W. i Z. W.

Postanowieniem z dnia 18 lipca 2013 r. Sąd Rejonowy w K. oddalił wniosek, stwierdzając, że po uprawomocnieniu się postanowienia Sądu Rejonowego w L. z dnia 12 czerwca 2008 r. nie nastąpiła zmiana okoliczności faktycznych, które legły u podstaw rozstrzygnięcia.

Na skutek apelacji wnioskodawców, Sąd Okręgowy w R. na rozprawie w dniu 17 kwietnia 2014 r. uchylił zaskarżone postanowienie i przejął sprawę do rozpoznania, a następnie postanowieniem z dnia 9 października 2014 r. oddalił wniosek.

Ustalił, że nieruchomość wnioskodawców, składająca się z działek nr 591, 592 i 593, przylega do drogi gminnej oznaczonej numerem ewidencyjnym 599 o szerokości 6 m, która prowadzi do drogi publicznej oznaczonej numerem 680 o szerokości 10 m. Droga gminna stanowiła dojazd do pól i była nieutwardzona, w związku z czym w porze wiosennej po deszczach tworzyły się na niej kałuże i zalegała woda. Od 1967 r. wnioskodawcy dojeżdżali do drogi publicznej nr 680 przez działkę nr 594, stanowiącą własność uczestników. Przejazd ten prowadził przez zachodnią część działki nr 594 nieutwardzonym pasem gruntu, który

rozszerzał się przy styku z drogą publiczną na szerokość 5,70 m, następnie przy północno - zachodnim słupku ogrodzenia uczestników miał szerokość 4,60 m, a przy południowo - zachodnim - 4,50 m. Oddalenie wniosku postanowieniem z dnia 12 czerwca 2008 r. nastąpiło wobec ustalenia, że wnioskodawcy mają odpowiedni dostęp do drogi publicznej przez drogę gminną nr 599.

Sąd Okręgowy podkreślił, że w niniejszej sprawie badaniu podlega kwestia, czy po prawomocnym zakończeniu poprzedniej sprawy o ustanowienie drogi koniecznej nastąpiła zmiana okoliczności faktycznych. Na postawione pytanie udzielił odpowiedzi przeczącej. Podkreślił, że stan drogi nr 599 nie uległ zmianie. Wiosną i jesienią droga ta jest przejezdna tylko dla ciągników i wozów konnych, ale można uczynić ją w pełni przejezdną przez pokrycie dołów kruszywem. Koszt takiego uzdatnienia sprowadza się do kwoty 3 340 zł. Konkludując Sąd Okręgowy stwierdził, że wnioskodawcy nie wykazali, by nastąpiła zmiana okoliczności sprawy w rozumieniu art. 523 k.p.c.

W skardze kasacyjnej od postanowienia Sądu Okręgowego wnioskodawcy, powołując się na podstawę określoną w art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c., wnieśli o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Zarzucili, że Sąd Okręgowy pominął zgłoszone dowody, przez co naruszył art. 233 § 1 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. oraz art. 382 k.p.c. i w konsekwencji nie spełnił procesowej funkcji sądu odwoławczego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Według przytoczonej przez skarżących podstawy kasacyjnej i jej uzasadnienia, naruszenie wymienionych łącznie przepisów art. 233 § 1 w związku z art. 391 § 1 oraz art. 382 k.p.c. ma polegać na pominięciu wszystkich dowodów zawnioskowanych dla wykazania zmiany okoliczności sprawy, w szczególności dowodu z oględzin nieruchomości oraz z opinii biegłego z zakresu drogownictwa.

Odnosząc się do tak sformułowanej podstawy, trzeba zauważyć, że przepisy, które miały doznać naruszenia są nieadekwatne do zarzutu pominięcia zgłoszonych dowodów. Strona powołująca się na podstawę określoną w art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. powinna wskazać przepisy postępowania, które zostały przez sąd drugiej instancji naruszone, wyjaśnić na czym polegało naruszenie każdego z tych przepisów i jaki

mogło mieć wpływ na wynik sprawy. Powinna więc wykazać, iż następstwa stwierdzonych wadliwości postępowania były tego rodzaju, że kształtowały treść kwestionowanego orzeczenia (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 1996 r., III CKN 14/96, OSP 1997, nr 3, poz. 65 i z dnia 20 grudnia 1996 r., III CKN 21/96, OSNC 1997, nr 4, poz. 45 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 1997 r., II CKN 21/96, OSNC 1997, nr 5, poz. 61, z dnia 10 lutego 1997 r., I CKN 57/96, OSNC 1997, nr 6-7, poz. 82 i z dnia 11 marca 1997 r., III CKN 13/97, OSNC 1997, nr 8, poz. 114).

Powołany przez skarżących art. 233 § 1 k.p.c. daje wyraz obowiązywaniu zasady swobodnej oceny dowodów i ma odpowiednie zastosowanie w postępowaniu przed sądem drugiej instancji (art. 391 § 1 k.p.c.), jednak jego naruszenie nie stanowi usprawiedliwionej podstawy kasacyjnej z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c., ponieważ podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów (art. 398³ § 3 k.p.c.).

Z kolei art. 382 k.p.c. ma charakter ogólnej normy procesowej wyrażającej istotę postępowania apelacyjnego i z tej przyczyny zarzut jego naruszenia w zasadzie nie może stanowić samodzielnej podstawy kasacyjnej bez równoczesnego wytknięcia także tych przepisów regulujących postępowanie rozpoznawcze, którym sąd drugiej instancji uchybił. Jeżeli podstawa skargi kasacyjnej ogranicza się do zarzutu naruszenia samego tylko art. 382 k.p.c., to może ona być usprawiedliwiona tylko wtedy, gdy skarżący wykaże, że sąd drugiej instancji pominął część zebranego materiału oraz że uchybienie to mogło mieć wpływ na wynik sprawy (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 26 maja 1999 r., III CKN 1178/98, nie publ., z dnia 8 października 1999 r., II CKN 443/98, nie publ., z dnia 21 października 1999 r., I CKN 728/99, nie publ., z dnia 8 grudnia 1999 r., II CKN 587/98, nie publ., z dnia 10 października 2012 r., II PK 65/12, nie publ., z dnia 25 kwietnia 2014 r., II CSK 436/13, nie publ. i z dnia 4 września 2014 r., II CSK 478/13, OSNC-ZD 2015, nr D, poz. 64 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 6 stycznia 1999 r., II CKN 100/98, OSNC 1999, nr 9, poz. 146 i z dnia 7 lipca 1999 r., I CKN 504/99, OSNC 2000, nr 1, poz. 17).

Skarżący nie stawiają zarzutu pominięcia zebranego materiału, podnoszą natomiast, że Sąd Okręgowy bezpodstawnie oddalił zgłoszone przez nich wnioski dowodowe i oparł się na opinii biegłego rolnika, który nie jest fachowcem z zakresu drogownictwa, na dowodzie z oględzin przeprowadzonym przez Sąd pierwszej instancji „...z naruszeniem wszelkich zasad procedury...” oraz na „...pozaprocesowej...” czynności w postaci notatki urzędowej z dnia 23 kwietnia 2008 r. sporządzonej w sprawie I Ns .../08. W tej sytuacji powołany w skardze kasacyjnej art. 382 k.p.c. jest nieadekwatny do treści postawionych zarzutów.

Konkludując ten wątek rozważań, trzeba stwierdzić, że podstawa kasacyjna z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. nie została prawidłowo sformułowana. Okoliczność ta nie zwalnia jednak Sądu Najwyższego od zbadania zarzutu pozbawiania skarżących możliwości obrony swych praw wskutek pominięcia zgłoszonych przez nich dowodów (art. 379 pkt 5 k.p.c.). Jest tak dlatego, że zgodnie z art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy w granicach zaskarżenia bierze pod rozagę z urzędu nieważność postępowania.

Jak podkreślono w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia, sądem właściwym do rozpoznania wniosku skarżących o zmianę prawomocnego postanowienia oddalającego ich poprzedni wniosek o ustanowienie drogi koniecznej był sąd okręgowy. Skarżący wskazali na to w apelacji, podnosząc zarzut niewłaściwości rzeczowej Sądu pierwszej instancji. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, do rozpoznania wniosku o zmianę prawomocnego postanowienia na podstawie art. 523 k.p.c. właściwy jest sąd, który wydał to postanowienie. Jeżeli uczynił to sąd drugiej instancji, wydając orzeczenie oddalające apelację, właściwy jest ten sąd, działający jako sąd odwoławczy, w systemie apelacyjnym bowiem sąd drugiej instancji jest zawsze sądem merytorycznym, także wtedy, gdy oddala apelację (zob. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 3 kwietnia 2007 r., III CZP 137/06, OSNC 2007, nr 9, poz. 125, uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 1962 r., III CO 12/62, OSNCP 1963, nr 12, poz. 254 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 2002 r., V CO 24/02, nie publ. i z dnia 9 grudnia 2009 r., IV CSK 240/09, nie publ.).

W przepisach kodeksu postępowania cywilnego nie określono skutków naruszenia właściwości sądu w sprawach o zmianę prawomocnego postanowienia

na podstawie art. 523 k.p.c. Właściwość ta wynika z funkcjonalnego powiązania z orzekaniem przez sąd w prawomocnie zakończonym postępowaniu, wobec czego jest niezależna od wartości przedmiotu sporu. Prowadzi to do wniosku, że jeżeli sąd rejonowy rozpoznał wniosek o zmianę prawomocnego postanowienia na podstawie art. 523 k.p.c., do rozpoznania którego właściwy jest sąd okręgowy, postępowanie przed sądem rejonowym jest dotknięte nieważnością (art. 379 pkt 6 k.p.c.). Uchylając postanowienie Sądu pierwszej instancji, Sąd Okręgowy nie zniósł postępowania w zakresie dotkniętym nieważnością i przeprowadzone w nim dowody przyjął za podstawę ustaleń, które legły u podstaw zaskarżonego postanowienia (k. 51 - 60 i k. 88). Równocześnie pominął dowody zawnioskowane przez skarżących, uznając je za zbędne z tej przyczyny, że zostały przeprowadzone w toku postępowania przed Sądem pierwszej instancji.

W zaistniałej sytuacji pominięcie przez Sąd Okręgowy zgłoszonych dowodów z powołaniem się na przeprowadzenie ich w postępowaniu dotkniętym nieważnością nastąpiło przede wszystkim z naruszeniem zasady bezpośredniości (art. 235 k.p.c.). Stało się tak ze względu na rodzaj powołanych dowodów, skarżący wnosili bowiem o dopuszczenie m.in. dowodu z oględzin nieruchomości, który pozwala na bezpośrednie poczynienie spostrzeżeń istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy. To samo dotyczyło dowodu z zeznań świadka, który został przesłuchany przez Sąd pierwszej instancji (k. 88), a właśnie te dowody - jak wynika z motywów zaskarżonego postanowienia - miały zasadnicze znaczenie dla rozstrzygnięcia.

Z tych względów Sąd Najwyższy - stwierdzając, że w postępowaniu przed Sądem Okręgowym skarżący zostali pozbawieni możliwości obrony swych praw - na podstawie art. 398¹⁵ § 1 oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c. uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

jw

kc